

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta sociálních studií

Katedra sociální práce

C-D

Nedostatečně popsaná cílová skupina a vysvětlení dalších teorií v závěru,
tabulka operacionalizující klíčová pouta je v pořádku

SPR713 Sociální deviace pro SPSP

Stat' - verze 1

**„Majetková kriminalita mladistvých v Jihomoravském kraji optikou
teorie sociální kontroly“**

Vyučující: PhDr. Pavel Horák, Ph.D.

Lenka Votřelová, 415094

Mediální studia a žurnalistika – Sociální práce

Úvod

Jako téma této statě jsem si zvolila majetkovou kriminalitu mladistvých v Jihomoravském kraji proč tento typ kriminality a proč v JMK? optikou teorie sociální kontroly proč ? není lepší možné vysvětlení?. Ačkoliv trestné činy spáchané mladistvými tvořily podle statistiky Policie ČR v loňském roce pouze necelá 2 % z celkové kriminality na jižní Moravě (MV 2015), díky osobní zkušenosti považuji toto téma za atraktivní. Během praxe v Azylovém domě pro mládež v Brně jsem se setkala s tzv. rizikovou mládeží v jaké souvislosti s majetkovou kriminalitou?, což je cílová skupina tohoto zařízení. Pojmem riziková mládež se rozumí dospívající, kteří kvůli mnoha působícím faktorům mohou selhávat v sociální a psychické oblasti (Labáth, 2001). Mezi rizikové chování patří mimo jiné i kriminální činnost (Matoušek, Kroftová, 2000). V době mé praxe měli všichni tehdejší klienti brněnského azylového domu, dle svých slov, s krádežemi zkušenost. V této práci nezohledňuji pohlaví mladistvých takže mezi nimi byli muži i ženy?. Jelikož se kvůli studiu nacházím v Jihomoravském kraji, vycházela jsem ze statistik z tohoto území.

Teorii sociální kontroly jsem taktéž zvolila v návaznosti na praxi v brněnském azylovém domě. Podle této teorie je deviantní chování způsobeno absencí sociální kontroly či jejím nedostatkem (kdo to takto tvrdí?. Příčinou deviantního chování může být nedostatečná výchova, trávení času s podobně zaměřenými jedinci, ale může souviset právě i s obdobím adolescence (Gottfredson, Hirschi, 1990; Laub, Sampson, 1999). U mnoha klientů Azylového domu pro mládež v Brně jejich deviantní chování souviselo s nedostatečnou výchovou v rodině nebo kamarádstvím s partou, jejíž členové se krádeží dopouštěli.

Cílem této práce je využití a zhodnocení vhodnosti právě teorie sociální kontroly JAKÉ KONKRÉTNĚ? k vysvětlení kriminality mladistvých v Jihomoravském kraji.

Tohoto cíle dosáhnu následujícími kroky. V první kapitole vysvětlím za pomoci relevantní literatury základní pojmy jako je mladistvý, kriminalita a delikvence. V následující kapitole vydefinuji koncept teorie sociální kontroly. Také v této kapitole se pokusím vycházet z nejadektivnějších zdrojů. V poslední kapitole se budu věnovat indikátorům, které mi umožní testovat platnost teorie sociální kontroly na mnou zvolené téma. Pokusím se zjistit, zda je aplikování této teorie na zjištění kriminality mladistvých vhodná.

Na závěr zhodnotím, zda se mi podařilo naplnit cíl práce výše uvedeným postupem. Dále navrhu jiné

1. Delikvence mladistvých a trestná činnost jaká? Majetková?

Všechna? v Jihomoravském kraji

V K věci, žádné definice – co je to delikvence mladistvých, čeho se týká, jak se projevuje dle statistik, jak je možné na ni nahlížet....

Tabulka č. 1: Majetková kriminalita spáchaná mladistvými osobami ve věku 15 – 17 let v Jihomoravském kraji v letech 2008 - 2014

Rok	Název skutku	Počet mělo by jít o podíly na celkové kriminalitě, ne (nejen) absolutní četnosti!
2008	Krádeže vloupáním	1426
	Krádeže prosté celkem	2163
Celkem		3589
2009	Krádeže vloupáním	1412
	Krádeže prosté celkem	1847
Celkem		3259
2010	Krádeže vloupáním	1277
	Krádeže prosté celkem	1537
Celkem		2814
2011	Krádeže vloupáním	1358
	Krádeže prosté celkem	1520
Celkem		2878
2012	Krádeže vloupáním	1105
	Krádeže prosté celkem	1334
Celkem		2439
2013	Krádeže vloupáním	897
	Krádeže prosté celkem	1002
Celkem		1899
2014	Krádeže vloupáním	710
	Krádeže prosté celkem	820
Celkem		1530
Celkový počet		18408

Zdroj: MV (2015)

Mladistvý je tedy člověk v určitém časovém období, přičemž konkrétní vymezení tohoto období závisí na vědní disciplíně, která s pojmem pracuje. Vzhledem k tématu této práce, která se zabývá kriminalitou mládeže, se přikláním k věkové kategorii 15 – 18 let, jak ji definují právní předpisy ČR. Kriminální jednání je takové jednání, které je v rozporu s právními normami. Může mít různý charakter. V této práci budu teorii sociální kontroly aplikovat na krádeže. Kriminalitu rozšiřuje tzv. delikvence, což je chování porušující společenské normy.

2. Teorie sociálních vazeb a její principy

Podle teorie sociální kontroly jaké konkrétně? Celého směru? Tj. teorií sociální kontroly? je deviantní chování způsobené absencí nebo nedostatečně formální i neformální sociální kontroly. „*Důraz v těchto teoriích je na rozdíl od teorie sociálního učení kladen na faktory, které poutají jedince k odpovídajícímu životnímu stylu*“ (Bridges, Desmod, 2000, s. 667). Tito jedinci považují porušování norem za zcela běžný jev. Tato teorie nehledá odpovědi na otázku, proč se jedinec chová deviantně, ale na otázku, proč se deviantně nechová (Hirschi, Gottfredson, 1990). V této práci budu vycházet z **teorie sociálních vazeb** Travis Hirschiho tuto skutečnost uveďte do názvu a úvodu, kde napišete zdůvodnění, proč jste vybrala právě tuto a nikoli jinou teorii/koncept.

V 60. letech 20. století vytvořil Travis Hirschi tzv. **teorii sociálních vazeb**. Ta předcházela pozdější teorii sebekontroly. Podle Hirschiho „*dosavadní problém vysvětlení deviace spočívá v chybném předpokladu, že lidé jsou v zásadě morální v důsledku internalizace norem během socializace*“ (Hirschi 1969 in Lilly et al. 2002. s. 90). Teorie vazeb pracuje s tezí, že sklon k deviantnímu chování je součástí povahy jedince a vyskytuje se u celé populace. Deviantní i nedevidantní osoby jsou většinou pod stejným tlakem a snaží se naplnit stejné touhy. K deviaci dochází v momentě, kdy jsou vazby jedince a společnosti zpřetrhány nebo oslabeny. Podle Hirschiho je deviantní jednání následkem selhání společenských skupin, se kterými je jedinec nejvíce ve styku. Týká se to rodiny, školy, vrstevnické skupiny apod.

Sociální vazby tvoří podle autora čtyři složky. Jedná se o připoutání člověka k ostatním lidem (attachment), racionální závazek vůči společnosti (commitment), angažování v konvenčních aktivitách (involvement) a víra v hodnoty a normy společnosti (belief). Mnoho lidí normy dodržuje kvůli strachu ze sankcí, které by hrozily v případě nedodržování.

Attachment je spojen s citlivostí jedince na to, jak ho vnímají lidé z jeho sociálního prostředí. Jedná se především o jeho nejbližší okolí, jako je rodina, učitelé, vrstevníci nebo další lidé, se kterými přichází do styku během svého socializačního procesu. „*Podstata internalizace norem, vědomí, nebo superega, spočívá v připoutání jedince k ostatním*“ (Hirschi, 1969, s. 233). K těmto osobám má člověk nějaký vztah a představují pro něj držitele norem. Jedinec s oslabenými vazbami na druhé necítí společenské normy. V takovém případě je pak necitlivý k očekávání druhých a inklinuje k deviantnímu chování.

Commitment souvisí se strachem, jaké důsledky by pro člověka mělo deviantní chování. Jedinec zvažuje svoje předešlé investice a racionálně zvažuje, jaký dopad by na ně mělo porušení pravidel. „*Většina lidí, jednoduše proto, že je součástí organizované společnosti, nabývá určitého*

majetku, reputace, vyhlídek, které nechtějí dávat všanc. Tato vlastnictví je jakousi společenskou pojistkou, že budou lidé dále dodržovat pravidla“ (Hirschi, 1969, s. 234). Na rozdíl od attachmentu commitment souvisí s rozumem. V tomto případě znamená deviantní jednání ztrátu toho, co již člověk v životě vybudoval, nebo co by v budoucnu vybudovat mohl. Mladistvý jedinec může například nabýt dojmu, že když ve škole nespívá dobře, nikdy nenajde zaměstnání a nebude vydělávat, a proto raději krade.

Involvement je zapojení jedince do školních i volnočasových aktivit, přičemž rozsah času, který tráví těmito aktivitami, určuje rozsah času, který by trávil deviantním chováním. „Čas a energie jsou přirozeně omezené“ (Hirschi, 1969, s. 235). Lze tedy říct, že ti mladiství, kteří netráví mnoho času ve škole, v různých kroužcích nebo sportovních oddílech, mají mnohem víc prostoru k deviantnímu chování, než mladiství, kteří mají mnoho aktivit.

Belief souvisí s tím, jak moc si mladiství osvojují společenské hodnoty a normy. „Nepředpokládáme pouze, že deviant věřil v pravidla své skupiny, předpokládáme, že v ně věří stále, ačkoliv je současně porušuje“ (Hirschi, 1969, s. 236). Jedinci s nedostatečnou vírou ve společenské hodnoty a normy se spíše dopouštějí deviantního jednání, než jedinci, kteří je přijímají.

Podle výše zmíněné teorie můžeme předpokládat, že jedním z impulzů k majetkové kriminalitě mladistvých, jsou narušené sociální vazby mezi ním a okolím. Především se jedná o vazbu mezi mladistvým a lidmi, kteří pro něj představují nositele norem. Dále vazbu vůči společnosti, kdy mladistvý zvažuje důsledky svého deviantního jednání, které může vést ke ztrátě toho, čeho v dosavadním životě dosáhl. Deviantní jednání je ovlivněno také angažovaností člověka do různých aktivit, přičemž zaneprázdnění jedinci nemají čas se chovat deviantně. Neméně důležitou vazbou je také víra ve společenské hodnoty a normy. Neosvojení a nedodržování těchto hodnot a norem pak může vést k deviantnímu jednání.

3. Indikátory umožňující testovat platnost teorie sociální kontroly

V následující části se pokusím využít poznatky o teorii sociální kontroly z předchozí kapitoly a operacionalizovat je do podoby konkrétních pracovních otázek. Pro zjednodušení tento proces uvádím do přehledného schématu uvedeném níže, ve kterém v levém sloupci jsou uvedeny klíčová tvrzení teorie sociálních vazeb a v pravém sloupci konkrétní pracovní otázky, které by měly umožnit ověřit vhodnost využití této teorie pro vysvětlení majetkové kriminality mladistvých v Jihomoravském kraji.

Schéma č. 1:

<u>Klíčová tvrzení teorie sociálních vazeb</u>	<u>Pracovní otázky</u>
Attachment je spojen s citlivostí jedince na to,	Co pro vás znamená rodina?

<p>jak ho vnímají lidé z jeho sociálního prostředí. Jedná se především o jeho nejbližší okolí, jako je rodina, učitelé, vrstevníci nebo další lidé, se kterými přichází do styku během svého socializačního procesu. (Hirschi, 1969)</p>	<p>Jaké ve vaší rodině panují vztahy? Jak vnímáte své učitele? Vyvolávají ve vás rodiče/učitelé respekt? Jak se rodiče/vrstevníci dívají na to, že kradete? Zajímá vás jejich názor?</p>
<p>Commitment souvisí se strachem, jaké důsledky by pro člověka mělo deviantní chování. Jedinec zvažuje svoje předešlé investice a racionálně zvažuje, jaký dopad by na ně mělo porušení pravidel. (Hirschi, 1969)</p>	<p>Jak byste hodnotil své studijní výsledky? Existuje ve vašem životě nějaký okamžik/výkon, na který jste hrdý? Jaké jsou vaše plány do budoucna? Máte v životě nějaký cíl, kterého chcete dosáhnout? Jaký?</p>
<p>Involvement je zapojení jedince do školních i volnočasových aktivit, přičemž rozsah času, který tráví těmito aktivitami, určuje rozsah času, který by trávil deviantním chováním. (Hirschi, 1969)</p>	<p>Jak trávíte svůj volný čas? Jste členem nějakého spolku/oddílu? Proč ano/proč ne? Kolik času věnujete škole a učení? Čím zaháníte nudu?</p>
<p>Belief souvisí s tím, jak moc si mladiství osvojují společenské hodnoty a normy. (Hirschi, 1969)</p>	<p>Uvažoval jste někdy o tom, jak se na vaše jednání dívá společnost? Mají pro vás normy nějaký význam? Jaký? Uvažoval jste někdy nad tím, že vaše krádeže mají dopad i na ostatní lidi?</p>

Zdroj: autorka na základě Hirschi (1969)

Otázky jsou dobré

Závěrečná zjištění a zhodnocení prezentované teorie

Ve své práci jsem popisovala majetkovou kriminalitu mladistvých v Jihomoravském kraji optikou teorie sociálních vazeb. Pomocí zvolených aplikátorů jsem se snažila aplikovat teorii přímo na mnou vymezené delikventní chování, konkrétně na krádeže.

Teorie sociálních vazeb pracuje s faktem, že za majetkovou kriminální činností stojí narušené nebo nedostatečné vazby mezi mladistvým a společností. Podle mého názoru se však teorie sociálních vazeb zaměřuje pouze na obecné příčiny. Nezohledňuje například psychiku jedince, která u deviantního jednání může hrát roli. Teorie sociálních vazeb je podle mého názoru

vhodná k vysvětlení kriminální činnosti páchané mladistvými proč?, avšak nedokáže pokrýt všechny příčiny tohoto chování. Doplnila bych ji např. genealogickými studiemi, které by zkoumaly vliv genetiky na kriminální jednání mladistvých v jakém smyslu? Jaké konkrétní studie?. Za významné považuji také zohlednění psychiky daného jedince, proto bych dále použila také psychoanalytické teorie, které berou v potaz například duševní poruchy nesrozumitelné - jaké konkrétné psychoanalytické či neopsychoanalytické teorie jakých autorů máte na mysli?.

Další teorie, která by mohla být aplikovatelná na vysvětlení majetkové kriminality mladistvých je teorie učení respektive teorie diferencované asociace Edwina Sutherlanda proč?. Aplikovatelné by mohly být také další teorie, které souvisejí s nedostatečnou kontrolou, jejíž představitelem je Ivan Nye, který považuje rodinu za důležitou instituci sociální kontroly.

Literatura

1. BRIDGES, George, DESMOD, Scott. 2000. „Deviance Theories.“ Pp. 662 - 674 in Edgar Borgatta, Rhonda Montgomeryová (eds.). *Encyclopedia of Sociology* New York: Macmillan.
2. FISCHER, Slavomil. *Sociální patologie: propedeutika*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006, 144 s. ISBN 80-704-4812-1.
3. FISCHER, Slavomil; ŠKODA Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 218 s. ISBN 978-802-4727-813.
4. GOTTFREDSON, Michael, HIRSCHI, Travis. 1990. *A General Theory of Crime*. Stanford: Stanford University Press.
5. KOUDELKOVÁ, Anna. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-022-6.
6. LABÁTH, V. a kol. 2001 *Riziková mládež*. Praha: SLON, 2001. ISBN 80-85850-66-4.
7. LANGMEIER, Josef. 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada publishing
8. LAUB, John, SAMPSON, Robert. 1999. „Turning Points in the Life Course: Why Change Matters to The Study of Crime.“ Pp. 348 - 374 in Stuart Traub, Craig Little (eds.). *Theories of Deviance*. Itasca: F. E. Peacock.
9. LILLY, Robert, CULLEN, Francis, BALL, Richard. 2002. *Criminological Theory: Context and Consequences*. Thousand Oaks: Sage Publication.
10. MACEK, Petr. 1999. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál. 208 s. ISBN 80-7178-348-X
11. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003
12. NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef a kol. 2008. *Kriminologie*. Praha: ASPI. 3.vyd. ISBN 978-80-7357-376-8a
13. VÁGNEROVÁ, Marie. 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost a stáří*. Praha: Portál. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.
14. ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2
15. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ze dne 8. ledna 2009 dostupný z <<http://zakony-online.cz/?s10&q10=all>>

16. Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ze dne 25. června 2003, dostupný z <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>>